АББАС СӘҺҺӘТИН АНАДАН ОЛМАСЫНЫН 100 ИЛЛИЈИ ГАРШЫСЫНДА

Һуманист-шаир-һәким

ӘДӘБИЈЈАТ вә тибб тарихиндән бир чох шаир вә јазычыларын һәким олмалары мә'лумдур. Тибб елминин баниләриндән Әбу Әли ибн-Сина ејни заманда көзәл шаир иди. Бөјүк алман драматургу Ф. Шиллер, она дүнја шөһрәти кәтирән драм әсәрләри илә бәрабәр, физиолокијаја даир китабын да мүәллифи олмушдур. Франсыз нитибаһынын көркәмли нүмајәндәләриндән олан Франсуа Рабле узун илләр шәһәр һәкими ишләмишди. Муасир тибб елминдә органлар пластикасы кими әһәмиjјәтли саһәнин әсасыны гојан академик В. П. Филатов көзәл ше'рләр јазмышдыр. А. П. Чехов, В. В. Вересајев, А. Кронин, А. Конан-Дојл, Сомерсет Моем, еләчә дә Азәрбајчан јазычыларындан Нәриман Нәриманов, Тағы Шаһбази (Симург) ејни заманда јахшы һәким олмушлар.

А. П. Чехов мәктубларындан бириндә хатырладыр ки, «Тибб елмләри илә мәшғул олмағым, шүбһә етмирәм ки, мәним әдәби фәалиjјәтимә чидди тә'сир көстәрмишдир».

Мә'лумдур ки, һәкимлә јазычынын објекти бир-биринә чох јахындыр. Инсаны севмәк, һуманист идеалларла јашамаг һәм һәким, һәм дә шаир вә јазычыја хас хүсусиjјәтләрдәндир.

Азәрбајчан әдәбиjјатында көркәмли јер тутан сәнәткарлардан Аббас Сәһһәт өз вахтында бир һәким кими дә мәшһур олмушдур. Тәәссүф ки, онун һәкимлик фәалиjјәти һаггында әлимиздә аз мә'лумат вардыр.

Аббас Сәһһәт Теһран дарүлфүнунунун тибб факултәсини битирмишдир. 1850-чи илдә тәшкил едилмиш бу дарүлфүнунун тибб факултәсиндә дәрс дејән, әсасән, франсыз алимләри вә һәкимләри иди. 1900-чү илдә дарүлфүнуну битириб һәкимлик диплому алан Сәһһәт мүәллимләри арасында чох һөрмәт газандығындан Гашгај ханы Зәргамүс-Сәлтәнәјә бачарыглы бир һәким кими тәгдим едилир вә онун сарај һәкими вәзифәсиндә ишләмәјә разылыг верир. Лакин шаир-һәким сарај мүһитинә ујғунлаша билмир, бир ил сонра тәһгир олунмуш һалда сарајы тәрк едиб Шамахыја гајыдыр.

Мүасирләринин хатирәләринә көрә, Аббас Сәһһәт Шамахыда әһали арасында бөјүк һөрмәт газанмыш, онлара тәмәннасыз тибби јардым көстәрмишдир. Бир дәфә хәстә јанына чағрылдығдан сонра, тәкрар-тәкрар өзү кәлиб-кедәр, хәстәни бөјүк гајғы илә мүаличә едәрмиш.

Аббас Сәһһәтин тәләбәси, республиканын әмәкдар һәкими Исмајыл Һагги Вејсов өз мүәллимини белә хатырлајыр: «Сәһһәт Шамахыда танынмыш һәкимләрдән бири иди... Хәстәләрдә она гаршы бир инам варды. Бизим аиләдә хәстә оланда чох вахт она мүрачиәт едәрдиләр. Аббас Сәһһәт еjни заманда јахшы мүәллим вә дост иди».

Сәһһәтин бир һәким вә дост кими нечә фәдакар олмасы онун бөјүк Сабирә мүнасибәтиндән дә билинир. Бу һагда Ч. Чәбрајылбәјли јазыр: «О, һәмишә Сабирин јатағы јанында отуруб чәтин тапылан дәрманлар алыб кәтирир вә дарыхмасын дејә Сабир үчүн мәзәли һекајәтләр, lәтифәләр данышарды. Сабирин хәстәлијинин шиддәтләндији ағыр күнләрдә Сәһһәт онун јатағындан бир ан белә ајрылмамышды».

Аббас Сәһһәтин хәстәләрә гајғысы, о дөврүн тибб наилиjјәтләриндән кениш истифадә етмәси вә хәстәләр үзәриндә әтрафлы мүшаһидә апармасы онун бир һәким кими шөһрәт газанмасында чидди рол ојнајыб. О, хәстәләрә әтәри мәсләһәт вермәји севмәзмиш. Шамахылылар арасында јајылмыш бир әһвалат бу мә'нада чох марағлыдыр: «Бир күн Мирзә Аббасгулу күчәдә дајаныб бир нәфәрлә сөһбәт едирмиш. Бу заман бир шәхс Мирзәјә јахынлашыб саламлашдығдан сонра дејир: «—Һәким, мән чох өскүрүрәм, мәнә бир дәрман јаз». Һәким о саат чибиндән бир кағыз чыхарыб бир нүсхә јазараг хәстәјә верир. Аптекдә Мирзәнин хәстәјә јаздығы нүсхәни охујуб күлүрләр. Демә, Сәһһәт хәстәјә ади фантал сују јазыбмыш. Бу әһвалатдан инчимиш хәстә Сәһһәтин евинә кедәрәк она өз наразылығыны билдирир. Сәһһәт сакитчә она чаваб верәрәк дејир: «Күчәдә тәсадүфән ајаг үстә дәрдини дејән хәстәнин мүаличәси будур. Хәстәни диггәтлә муајинә етмәдән она дәрман вермәк олмаз». (Ч. Чәбрајылбәјлинин хатирәләриндән).

А. Сәһһәтин рус вә башга харичи дилләри билмәси она елми әдәбиjјаты изләмәјә имкан вермишдир. Еjни заманда, истe'дадлы бир шаир, тәрчүмәчи вә мүәллим олмасы, онун јүксәк һуманистик идеалларла јашамасы вә бөјүк вәтәнпәрвәрлији һәкимә хас олан фәзиләтләри даһа да дәринләшдирмишдир. Тәсадүфи дејил ки, шаир өзүнә «Сәһһәт» тәхәллүсү...

Тәсадүфи дејил ки, шаир өзүнә «Сәһһәт» ләгәбини көтүрмүшдүр. Сәһһәт—сағламлыг мәфһумунда онун инсанларын хәстәликләринә вә ичтимаи дәрдләринә чарә ахтаран, сағламлашдыран амалыны ифадә едилмишдир. Шаирин Алфред де Мүсседән игтибасла јаздығы «Шаир, ше'р пәриси вә шәһәрли» ше'риндә јүксәк романтик пафосла инсанларын мәишәт чәтинликләри, күзәран дәрдләри дә верилмишдир. Авамлыг, мөвһумат вә керилијин һөкмфәрма олдуғу бир дөврдә Сабирин сатира атәшинә тутдуғу ичтимаи еjбәчәрликләрә о да биканә гала билмәзди. Түркәчаралыг вә ара һәкимлијинә гаршы шаирин е'тиразы әсәрләриндә өз әксини тапмышдыр. Алкоголизм илә мүбаризә чәһдләри онун «Мәст вә јахуд сәрхош» ше'риндә верилмишдир.

Тәсадүфи дејил ки, республикамызын бир сыра көркәмли алимләри М. Ә. Әфәндијев, М. Сәфәралибәјов, Ә. Һәсәнов, Ш. Һәсәнов, М. М. Мирсәлимов, И. Һ. Вејсов вә башгалары Аббас Сәһһәтин мүәллимлик етдији мәктәбин тәләбәләри олмушлар.

Бөјүк инсанпәрвәрлик һиссләри илә јашајан, вәтәнинин сәадәти намине, сағламлыг вә мәдәни јүксәлиши үчүн өз исте'дад вә бачарығыны әсиркәмәјән Аббас Сәһһәт бөјүк бир вәтәнпәрвәр иди. Онун бу вәтәнпәрвәрлији һәјатынын һәр аддымында өзүнү көстәрмиш вә ашағыдакы ше'риндә бәдии тәчәссүмүнү тапмышдыр:

Көнлүмүн севкили мәһбубу мәним
Вәтәнимдир, вәтәнимдир, вәтәним.
Вәтәним верди мәнә нану-нәмәк,
Вәтәни, мәнчә, унутмаг, нә демәк.
Анадыр һәр кишијә өз вәтәни,
Бәсләјиб синәси үстүндә ону.
Сүдүдүр ким, доланыб ганым олуб
О мәним севкили чананым олуб.
Сахларам көзләрим үстә ону мән,
Өләрәм әлдән әкәр кетсә вәтән.

Аббас Сәһһәтин дәрин мә'налы јарадычылығыны вә фәдакарлыг тимсалы олан һәјатыны көздән кечирдикдә Н. А. Некрасовун шаирләрә хитабән дедији «Сән бөјүк вәтәндаш олмалысан» сөзләри јада дүшүр. Бу бөјүк вәтәндашлыға, өз һуманист вә вәтәнпәрвәр һиссләринә Аббас Сәһһәт ахыра гәдәр садиг галмышдыр.

Аббас Сәһһәтин көксүндә исте'дадлы бир шаир гәлби фәдакар, вәтәнпәрвәр бир һәкимин кениш үрәји илә биркә дөјүнүрдү.

Ризван ЧАВАДОВ,
тибб елмләри доктору.